

Dr hab. Zofia Kolbuszewska, Prof. UWr
Zakład Literatury i Kultury Amerykańskiej
Instytut Filologii Angielskiej
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Dagmary Kottke

pt.

Existentialism in the Works by Vita Sackville-West

(Egzystencjalizm w pismach Vity Sackville-West)

Mgr Dagmara Kottke przedstawiła do oceny rozprawę doktorską pt. *Existentialism in the Works by Vita Sackville-West (Egzystencjalizm w pismach Vity Sackville-West)*. Odczytuję pracę doktorską mgr Kottke jako swoisty akt dobrze pojętej akademickiej przekory. W erze zainteresowania relacyjnością opisywaną przez np. teorię aktora-sieci, czy badania obszarów pogranicznych jako kształtujących tożsamości wynurzające się jako rezultat wzajemnego oddziaływania przeciwieństw, pomysł, aby sięgnąć po narzędzia badawcze, których dostarcza doktorantce filozofia egzystencjalna – rozpatrująca samoświadomość jednostki w perspektywie jej wyobcowania z sieci relacji tworzących materialny i kulturowy kontekst jej istnienia – jest interesujący, stanowi intelektualne wyzwanie i stawia przed doktorantką niełatwe zadanie. Mgr Kottke podejmuje się wytropienia i przedyskutowania egzystencjalistycznych aspektów twórczości raczej mało znanej w Polsce towarzyszkii Virginii Woolf, Vity Sackville-West.

Z ciekawością przeczytałam dysertację doktorską mgr Dagmary Kottke ze względu na nieoczywiste zestawienie wybranego przez autorkę pracy warsztatu teoretycznego i pisarstwa odzwierciedlającego w dużym stopniu zagmatwane i złożone erotyczno-artystyczne relacje kształtujące doświadczenia Sackville-West, których zbadanie w perspektywie teorii life-writing, w perspektywie queer studies lub jako powrotu wrażliwości estetycznej „barokowego

rozumu” Innego w pewnych wersjach modernizmu, zafascynowanej wybujałą sztuczością i eksplozją transgresyjnej kobiecości, mogłoby wydawać się bardziej oczywistą decyzją metodologiczną niż perspektywa poszukiwania autentyczności „ja” w egzystencjalizmie.

Należy przyznać, że wybór metodologicznej perspektywy pozwolił doktorantce na zademonstrowanie zainteresowania tematyką egzystencjalną i solidnej wiedzy nt. zagadnień dotyczących filozofii egzystencjalistycznej oraz stanu badań w dziedzinie zastosowania tej perspektywy filozoficznej do analiz dzieł literackich. Autorka dysertacji wykazuje również dogłębną i starannie usystematyzowaną znajomość pisarstwa i biografii Vity Sackville-West i, co dopełnia jej rozważania, przedstawia czytelnikowi również interpretacje nieopublikowanych utworów pisarki. Co więcej, refleksja doktorantki na temat związków egzystencjalizmu z modernizmem, dowodzi jej umiejętności swobodnego poruszania się w obszarze badań nad literaturą i kulturą brytyjskiego modernizmu. Egzystencjalistyczna postawa wobec sztuki jako strategii pozwalającej na ucieczkę od beznadziei rzeczywistości, jednocześnie przybliżającej autentyczność jaźni jednostki i odzwierciedlającej jej samotność, stwarza dla autorki wyjątkową okazję do poszerzonej refleksji estetycznej i etycznej dotyczącej sztuki współczesnej. Badania mgr Kottke nie tylko prezentują refleksję autorki dysertacji na temat relacji estetyki i etyki w twórczości Sackville-West, ale również znakomicie przywołują atmosferę charakteryzującą zderzenie skrajnych stanowisk zajmowanych podczas filozoficznych debat ery modernizmu nt. wzajemnego uwikłania lub, wprost przeciwnie, absolutnego braku związku między estetyką i etyką w sztuce. Poszukując obszarów w twórczości Sackville-West, które zdradzałyby zainteresowanie pisarki postawą egzystencjalistyczną, mgr Kottke prezentuje czytelnikowi kolejno wachlarz poglądów i podejść filozoficznych, które albo kontrastują z postawą egzystencjalistyczną albo stanowią zaledwie subtelne przygotowanie do podjęcia tej tematyki przez pisarkę w późniejszej twórczości.

Praca posiada bardzo przemyślaną strukturę, na którą składa się pięć rozdziałów, wprowadzenie i zakończenie. Rozdziały podzielone są na podrozdziały i często na sekcje co bardzo ułatwia czytelnikowi śledzenie argumentacji autorki rozprawy. Dysertacja opatrzona jest liczącą dwadzieścia stron bibliografią świadcząca o rzetelności badawczej autorki, jej dogłębnej znajomości źródeł podmiotowych – opublikowanych i nieopublikowanych pism Vity Sackville-West – jak również solidnej orientacji w literaturze krytycznej dotyczącej egzystencjalizmu jako nurtu filozoficznego, wzajemnych relacji egzystencjalizmu, sztuki i literatury oraz prac krytycznych dotyczących życia i twórczości Vity Sackville-West. Znakomitym pomysłem doktorantki jest uzupełnienie dysertacji apendyksem zawierającym kopie stron z manuskryptów wybranych pism Sackville-West, co przybliży czytelnikowi sposób pracy pisarki, jak również służy ukonkretnieniu w oczach czytelnika jej historycznego usytuowania jako twórczej jednostki.

Rozdział pierwszy jest rozdziałem teoretycznym, w którym zarysowane zostają narzędzia badawcze i ramy teoretyczne rozważań przedstawionych w dysertacji. Autorka wprowadza tutaj pojęcie egzystencjalizmu i w poszczególnych podrozdziałach rozważa je z perspektywy ontologicznej, epistemologicznej, antropologicznej, oraz z punktu widzenia etyki wolności, jak również w stosunku do estetyki i kategorii czasu, demonstrując swoją znajomość historii nowoczesnej filozofii i dzieł tworzących ją wielkich filozofów.

W rozdziałach drugim doktorantka wnikliwie osadza omawiane utwory Sackville-West, takie jak *Heritage*, *The Dragon in Shallow Waters* i *Grey Wethers*, w kontekście anty-egzystencjalizmu. Obiektywizm dyskutowany w tym rozdziale jako anty-egzystencjalistyczny aspekt relacji między światem a protagonistami przeczy poczuciu pewnej tragicznej, w swej istocie, łączności ze światem, która odsłania absurd ludzkiej kondycji, niemożność pozostania autentycznym wobec drugiego człowieka i ogranicza wolność samostanowienia. Równie obcy postawie egzystencjalistycznej jest determinizm, którego konsekwencją jest brak wolnej woli,

a zatem wolności. Autorka rozprawy analizuje omawiane w rozdziale utwory Sackville-West również z perspektywy idealizmu i tak jak w przypadku determinizmu, poszukuje jego śladów w paratekstach. Uważam, że jest to interesujący i subtelny zabieg analityczny.

W rozdziale trzecim, powołując się na teoretyczne dociekania Briana McHale'a, doktorantka dyskutuje zmianę dominanty w twórczości Sackville-West z anty-egzystencjalistycznej na podporządkowaną filozofii egzystencji. W rozdziale tym mgr Kottke omawia antologię tekstów z 1922 r., zawierającą nowelę i cztery opowiadania, pt. *The Heir*. Analiza opowiadań skłania autorkę rozprawy do stwierdzenia, że wysiłki pisarki idą w kierunku zgłębienia tematyki wolności i indywidualnego doświadczenia. Uważam za bardzo interesującą zaproponowaną przez mgr Kottke koncepcję dotyczącą odzwierciedlania doświadczenia wolności w imionach protagonistów. Wybór przedstawionych miejsc i przestrzeni w utworach pisarki z lat 1922-1924 dowodzi, zdaniem autorki rozprawy, że następuje w pisarstwie Sackville-West odejście od refleksji nad przestrzenią wiejską na rzecz zainteresowania miejscami egzotycznymi, dziwnymi, swoistymi, jedynymi w swoim rodzaju. Na kontraście między domem a miejscem niezwykłym mgr Kottke opiera swoją opinię nt. okresu przejściowego, prowadzącego dalej do podjęcia perspektywy egzystencjalistycznej przez pisarkę. Autorka rozprawy konkluduje, że na tym etapie pisarstwa Sackville-West dom, statek i wyspa stanowią uosobienie przestrzeni zindywidualizowanej i indywidualistycznej.

Rozdział czwarty poświęcony jest dogłębnej analizie stylu i środków literackich oraz obrazowaniu, dającym wyraz w pełni egzystencjalistycznemu okresowi w twórczości pisarki, który przypada na lata 1930-1932. Rolę podmiotowego doświadczenia w utworach z tego okresu mgr Kottke analizuje na przykładzie tekstów: *The Edwardians*, *All Passion Spent* i *Family History*. Również tutaj mgr Kottke upatruje uosobienia wolności w imionach postaci i odnajduje odniesienia do wolności w paratekstach, a zniewolenie jako stan egzystencjalny odnosi do przeszłości. Miejsca osobliwe, dziwne i egzotyczne nie pojawiają się w utworach z

tego okresu z taką częstotliwością jak w utworach z okresu przejściowego, ale niezależnie od tego, jak często się pojawiają, również sygnalizują wolność, podczas gdy paradygmatycznymi postaciami uosabiającymi wolność są artysta i ekscentryk.

Rozdział piąty rozprawy poświęcony jest analizie nieopublikowanych utworów Sackville-West. Mgr Kottke konstatuje, że w tych tekstach elementy anty-egzystencjalistyczne występują obok elementów egzystencjalistycznych. Z przyjemnością odnotowuję sprzeciw wyrażony przez autorkę rozprawy wobec twierdzenia krytyków, że Vita Sackville-West nie jest pisarką modernistyczną. Mgr Kottke z naciskiem oznajmia, że co prawda forma utworów Sackville-West nie jest modernistyczna, ale jej twórczość jest modernistyczna semantycznie. Uważam, że bardzo istotną umiejętnością jest oparte na przeprowadzonej przez siebie analizie eleganckie i rzeczowe podważenie zasadności tez stawianych przez ekspertów, gdy naukowe badania im przeczą.

Jak po każdej lekturze, również po przeczytaniu rozprawy mgr Dagmary Kottke nasuwają się uwagi, które nie wpływają wszakże na ostateczną ocenę dysertacji. Chciałabym aby doktorantka pokusiła się o obszerniejsze wyjaśnienie dlaczego Sackville-West dopiero w późniejszym okresie twórczości skłania się ku filozofii egzystencjalistycznej i co spowodowało, że, z drugiej strony, pisarka jest w jakiś sposób prekursorem w podejmowaniu tematyki egzystencjalnej z perspektywy nakreślonej później przez filozofię egzystencjalistyczną. Nie interesuje mnie wskazanie na porządek chronologiczny, lecz raczej ciekawa jestem jakimi kontekstualnymi czynnikami (niewykluczone, że niekoniecznie jedynie osobistymi) wyjaśnić można by wyostrenie się egzystencjalnej wrażliwości Sackville-West w latach 30. XX w. Czy jest to kwestia pogłębienia wrażliwości na kontrast pomiędzy kruchością istnienia a wolną wolą w kontekście historycznego kryzysu i politycznej niepewności?

Podsumowując swoje uwagi dotyczące rozprawy doktorskiej mgr Dagmary Kottke jestem zdania, że przedstawiona przez nią do recenzji praca pt. *Existentialism in the Works by*

Vita Sackville-West (Egzystencjalizm w pismach Vity Sackville-West) spełnia przewidywane ustawą wymogi stawiane pracom doktorskim. W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Dagmary Kottke do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wrocław, 17. 11. 2023 r.

Zofia Kolbuszewska